

Adverbiālas nozīmes determinanta nošķiršana teikumā: runas datu analīze

The Adverbial Determinant in the Sentence: Speech Data Analysis

Ilze Auziņa, Baiba Saulīte, Gunta Nešpore

LU Matemātikas un informātikas institūts

Raiņa bulvāris 29, Rīga, LV-1050

E-pasts: ilze.auzina@lumii.lv, baiba.saulite@lumii.lv,
gunta.nespore@lumii.lv

Rakstā aplūkota teikuma brīvo paplašinātāju – galvenokārt adverbiālas nozīmes determinantu jeb situantu – nozīme teikuma sintaktiskajā un komunikatīvajā struktūrā, kā arī teikuma prosodijā. Apskatot brīvas, spontānas sarunvalodas datus un diktores lasītas laika ziņas, analizēts, vai runā situanti tiek nodalīti ar pauzi no pārējā izteikuma un kādos gadījumos pauze aiz šī teikuma locekļa ir tipiskāka. Tāpat runas datus noteikts, vai situants tiek uzsvērts un kā tas tiek intonēts.

Atslēgvārdi: determinatīvs sakars, situants jeb adverbiālas nozīmes determinants, sintagma, pauze, runas dati.

Ievads

Uz eksperimentu ar runas datiem pamudinājis plašsaziņas līdzekļos novērotais, ka adverbiālas nozīmes determinanti, kas tradicionāli atrodas teikuma sākumā, reizēm teikumā tiek nodalīti ar pieturzīmi – šādas konstrukcijas sastopamas arī Līdzsvarotajā mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusā (pie piemēriem, kas ņemti no šī korpusa, turpmāk tekstā norāde – miljons-2.0m). Šajā rakstā, analizējot runas datus, mēģināts apskatīt iemeslus, kas valodas lietotājos rada vēlēšanos brīvos apstākļus nodalīt no pārējā izteikuma, – teikuma struktūra, komunikatīvā struktūra, intonācija vai kas cits.

1. Interpunkcijas pamatprincipi un teikuma strukturālais dalījums latviešu valodā

Kā zināms, latviešu valodas interpunkcijas pamatā ir gramatiskais princips, resp., pieturzīmes galvenokārt atspoguļo teikuma gramatisko struktūru. Tomēr „gramatisko principu papildina jēdzieniskais princips, piemēram, ar pieturzīmi var šķirt adverbiālu nozīmi un funkciju no modālas nozīmes vai iesprauduma” (Blinkena 2009, 14). Piemēram, adverbiālas nozīmes paplašinātājs parādās teikumos

Visbeidzot gaisā uzšāvās oranžā sieviete;

Galu galā oranžajai sievietei apnika jezga [..]. (miljons-2.0m)

Savukārt ar pieturzīmēm nodalītām vārdformām drīzāk ir diskursa iezīmētāja funkcijas, piemēram,

Visbeidzot, met likumu tām aromātiskajām eļļām [..];

Visbeidzot, – uzsākt vienmēr izdariet līdz galam [..];

Galu galā, mūsu kultūrā ir pieņemts domāt [..]. (miljons-2.0m)

Tāpat var runāt par intonatīvā principa vietu latviešu interpunkcijā. Kā norāda Aina Blinkena, „runas intonatīvajam dalījumam bieži vien ir ciešs sakars ar izsacījuma strukturālo dalījumu. Valodas strukturālās vienības lielākoties atbilst noteiktām intonatīvām vienībām, un tādos gadījumos arī strukturālo vienību robežas sakrīt ar intonatīvo vienību robežām, proti, pauzei atbilst pieturzīme” (Blinkena 2009, 22). Tomēr A. Blinkena min arī gadījumus, kad „sintagmatiskais dalījums neatbilst strukturāli gramatiskajam, piemēram, rakstos ar pieturzīmi nav apzīmējama pauze, kas veidojas aiz teikuma sākumā nostatītas izvērstas apstākļa grupas” (Blinkena 2009, 25). Tāpat intonatīvas pauzes, kurām nav gramatiskas, jēdzieniskas vai, atsevišķos gadījumos, stilistiskas nozīmes, latviešu valodā nav pieņemts apzīmēt ar pieturzīmi. Acīmredzot tieši sintagmatiskais dalījums ir licis teksta autoram no pārējā teikuma nodalīt adverbialas nozīmes paplašinātājus šādos teikumos:

Kritiķa arsenālā, padoms vai ieteikums ir taktisks veids [..];

Izpētes pirmsākumos, pētnieki dežavu saistīja ar tādām nopietnām psihopatoloģiskām saslimšanām kā šizofrēnija [..]. (miljons-2.0m)

Kaut arī runā šādas adverbialas vārdkopas mēdz veidot atsevišķu sintagmu, pēc latviešu valodas interpunkcijas noteikumiem rakstos tās ar pieturzīmēm nav pieņemts atdalīt.

Ir novēroti arī gadījumi, īpaši garos un informatīvi piesātinātos teikumos, kad ar adverbialas nozīmes paplašinātāju tiek izteikta pat atsevišķa propozīcija, piemēram,

Pēc ziņojuma Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijai un vietas apsekošanas darbi ielā, zem kuras slēpjas 800 gadu sens kultūrslānis, tika apturēti un projektā piesaistīti arheologi (Ilustrētā Vēsture, 2011, Nr. 46, 30. lpp.).

Lai šādas konstrukcijas klausītājs varētu uztvert, adverbialais paplašinātājs intonatīvi noteikti būtu jānodala, savukārt rakstītā tekstā aiz šādām konstrukcijām latviešu valodā nav tradīcijas likt pieturzīmi. Šādas konstrukcijas, kur ar adverbialu paplašinātāju izteikta atsevišķa propozīcija, būtu analizējamas atsevišķi, bet jāatzīst, ka šādi analīzei pašlaik trūkst runas datu, turklāt brīvā runā tik plaši adverbialas nozīmes determinanti tikpat kā nav sastopami.

2. Determinatīvs sakars

Šajā rakstā, analizējot valodas materiālu, teikumā aplūkots galvenokārt determinatīvais sakars. Tas ir sekundārs attieksmē pret predikatīvo sakaru, tāpēc „to sauc par otrās pakāpes sintaktisko sakaru, kur atkarīgā vārdforma tiek piesaistīta nevis vienam vārdam, bet gatavai predikatīvai vienībai vai vārdu savienojumam”

(Freimane 1985, 78–81). Tātad „determinants ir teikuma palīgloceklis, kas attiecas uz visu teikumu kopumā un nav pakārtots nevienam vārdam resp. teikuma loceklim teikumā. Determinanti visbiežāk atrodas teikuma sākumā” (VPSV 2007, 86). Latviešu valodniecībā ir pieņemts nošķirt divu veidu determinantus: „1) determinanti, kas nosauc izjutēju vai to, kuram kas pieder, un ko izsaka ar datīvu, piemēram, *Man salst kājas. Jānim ir liela māja. Meitenei acis iepletās lielākas*; 2) adverbiālas nozīmes determinanti jeb situanti, piemēram, *Mājā smaržoja pēc sēnēm. Vakarā visa ģimene sapulcējās ap lielo galdu*” (VPSV 2007, 86).

Kaut gan Latviešu valodas tekstu korpusa dati rāda, ka arī determinants ar izjutēja nozīmi rakstītā tekstā mēdz būt atdalīts ar pieturzīmi (piemēram, ***Personīgi man, šis iemetiena veids nav vismīļākais*** (miljons-2.0m)), tomēr šāds interpunkcijas lietojums nav plaši novērojams.

Arī spontānās runas dati neliecina par pauzi aiz determinanta, kas izteikts ar datīvu, piemēram,

man ir {kaut kāda} lekcija (0,96) līdz pat pus divpadsmitiem, bet pēc tam mums laikam ir jāraksta viens darbiņš;

man tās ir tik un tā zvaigznes;

man besī kompozīcijā, ka man jāski- nu jāzīmē ļoti daudz daļu;

man tik interesanti īstenībā ir rasēšana tagad ir;

man nepatīk angļu valoda.¹

Analizētajā materiālā šāds determinants neveido atsevišķu sintagmu, jo parasti izteikts tikai ar vietniekvārdu datīvā un intonatīvi pieslienās citiem teikuma locekļiem, līdz ar to pauze neveidojas. Arī gadījumos, kad determinants izteikts ar lietvārdu datīvā, ne vienmēr veidojas vienkārša, kombinēta vai salikta vārdkopa, ko intonatīvi vajadzētu nodalīt no pārējā izteikuma. Arī teikuma struktūrā ar datīvu izteiktā determinanta nozīme atšķiras no adverbiālas nozīmes determinanta. Kaut gan tiek uzskatīts, ka šis determinants piesaistīts nevis vienam vārdam, bet gatavai predikatīvai vienībai, tā saikne ar teikuma struktūras shēmu, šķiet, ir ciešāka nekā adverbiālas nozīmes determinantam, to pat var uzlūkot par īpašu kreisās valences locekli (sk. arī Lokmane 2002).

Ja spontānā runā līdzās ir determinants, kas nosauc izjutēju, un adverbiālas nozīmes determinants, starp tiem pauzes nav, turklāt adverbiālas nozīmes determinants bieži tiek izrunāts ar loģisko akcentu, piemēram,

man skolā (.) ir amerikāņu angļu valoda;

man kādreiz patika (.) man vairāk britu valoda patīk.

¹ Šeit un turpmāk runas transkripcijā izmantotie apzīmējumi: {} – neskaidrs teksts; (.) – pauze, kuras ilgums nepārsniedz 0,2 sekundes; pauzēm, kas ir garākas par 0,2 sekundēm, iekavās norādīts pauzes garums sekundēs; trijstūriekavās << >> tiek norādīta literārās valodas forma.

3. Adverbiālas nozīmes determinants jeb situants un tā nozīme izteikuma komunikatīvajā struktūrā

Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā situants skaidrots kā „adverbiālas nozīmes determinants resp. apstāklis, kas attiecas uz visu teikumu kopumā un nav pakārtots nevienam vārdam teikumā. Situants parasti ir teikuma sākumā, un tam visbiežāk ir vietas vai laika nozīme, piemēram, *Visapkārt šalca lietus un vējš šūpoja kokus*” (VPSV 2007, 361).

Tāpat nozīmīga situanta pazīme ir tā nespēja saistīties ar konkrētu vārdu teikumā. Diemžēl latviešu valodniecībā vēl joprojām trūkst verba saistāmības jeb valences pētījumu, tādēļ bieži ir grūti nošķirt, kuri adverbiālas nozīmes teikuma locekļi izriet no verba valences, kuri – ne.

Situanti ir ļoti būtiski izteikuma komunikatīvajā struktūrā. Tiek uzskatīts, ka tieši novietojums teikuma sākumā un determinanta nozīme aktuālā dalījuma aspektā ir faktori, kas situantu ļauj nošķirt no apstākļa (sk. Freimane 1984). Situanti sniedz pamatinformāciju par aprakstītās darbības vai notikuma apstākļiem, attiecas uz visu izteikumu vai pat uz plašāku kontekstu. Tie tekstā bieži arī pievieno jaunu informāciju un piesaista teikumu noteiktam komunikatīvajam nolūkam. Ar šiem paplašinātajiem tiek pausti pietiekami daudz informācijas, lai tos izteikuma komunikatīvajā struktūrā uzskatītu par atsevišķu informatīvu vienību, domājams, tēmu kā izteikuma sākumpunktu.

Situanta analīze runas datos ir svarīga gan teikuma sintaktiskās struktūras, gan arī komunikatīvās struktūras aspektā – teikuma prosodiskā struktūra ļauj atklāt, vai determinants veido patstāvīgu sintagmu un atsevišķu komunikatīvās struktūras vienību vai neveido.

4. Valodas materiāls – runas dati

Adverbiālas nozīmes determinants analizēts divu veidu runas datos – autentiskas, spontānas sarunvalodas piemēros un diktores lasītās laika ziņās (studijas ieraksts). Autentiskās sarunvalodas ieraksti iegūti, ar diktofonu ierakstot cilvēku ikdienas sarunas. Transkribējot runātās valodas piemērus rakstu formā, tika saglabāts runas fakta autentiskums, t. i., pierakstot tieši tā, kā tiek teikts, „paturot visus vārdu atkārtojumus, neko nerediģējot, arī tad, ja vērojamas novirzes no literārās valodas normām” (Lauze 2008, 18), parādot pauzes, vienlaicīgu runu u. tml. Aplūkotas 18 sarunas par dažādām tēmām un atlasīti piemēri ar adverbiālas nozīmes determinantiem. Kopējais sarunvalodas ierakstu ilgums ir gandrīz divas stundas, atlasīti 56 piemēri.

Diktores lasītās laika ziņas izvēlētas tādēļ, ka pētījuma mērķis ir analizēt tieši adverbiālas nozīmes determinantus jeb situantus, kas plaši sastopami šādos materiālos. Domājams, ka laika ziņu analīzē iegūtos secinājumus par dalījumu sintagmās teikumos ar situantiem vai situantu grupām lielā mērā varētu attiecināt uz citiem pārdomātiem un nolasītiem tekstiem, arī uz publisko runu.

Analizējot runas diskursu, svarīgi ir vairāki prosodiskie elementi: pauze, intonatīvais skaņums, loģiskais akcents, runas melodija (intervāla plašums, melodijas virziens, zilbju melodiskais saistījums), runas temps, balss augstums, skaņu

pārgarums, balss tembrs. Analizējot piemērus ar adverbiālas nozīmes determinantu, noteikts:

- 1) vai determinants no citiem sintagmas locekļiem ir atdalīts ar pauzi,
- 2) vai tas tiek uzsvērts,
- 3) kā tas tiek intonēts, t. i., kā mainās runas melodija.

Runas datu analīzei izmantota programma *Praat* un *WaveSurfer*. Dinamiskajā spektrogrammā analizēta toņa līkne un intensitāte.

Kā jau minēts, nošķirot situantu no vārdkopas atkarīgā komponenta – apstākļa –, būtiska nozīme ir verba valencei. Teikuma komunikatīvā uzdevuma vai citu iemeslu dēļ situants teikumā var atrasties arī starp teikuma locekļiem (piemēram, *es no tās reizes ticu varbūt tiem veļiem*), tomēr runas dati ar šādu situantu novietojumu nav analizēti. Tātad šajā eksperimentā par situanta galvenajām pazīmēm ir uzskatīta vieta teikumā un spēja piesaistīties visai teikuma struktūrai kopumā. Sintagmatiskais dalījums aplūkots tikai tādos teikumos ar brīvo paplašinātāju – situantu –, kur šis brīvais paplašinātājs ir teikuma sākumā.

5. Prosodija teikumos ar situantiem laika ziņās

No diktores lasītajām laika ziņām tika atlasīti 42 piemēri, kuros ir adverbiālas nozīmes determinanti. Vairākos piemēros līdzās ir divi dažādi situanti – ar laika un vietas nozīmi. Diktores lasītajās laika ziņās gandrīz visos piemēros aiz determinanta tika konstatēta pauze. Lielākajā daļā gadījumu, t. i., 25 piemēros, tā ir nenozīmīga – tās ilgums nepārsniedz 0,2 sekundes, piemēram,

Dienā (.) *mākoņains*, (0,323) *pārsvarā bez nokrišņiem*, (0,393) *neliela sarma*.

Dienā (0,170) *pārsvarā mākoņains*, *Latvijas lielākajā teritorijā brīžiem nelieli nokrišņi – lietus, slapjš sniegs; austrumu rajonos arī sniegs*.

Dienā (.) *pūtīs* (.) *dienvidrietumu vējš* (0,343) *no 2 līdz 4 metriem sekundē*.

Ja situants izteikts ar vienkāršu, kombinētu vai saliktu vārdkopu, pauze starp šo vārdkopu un pārējo teikumu ir garāka par 0,2 s, piemēram,

31. janvārī (0,27) *slapjdraņķi pakāpeniski nomainīs sniegs* (0,49) *un pirmajās divās februāra dienās* (0,46) *snīgs salīdzinoši daudz*, (0,58) *pat nedaudz putinās...*

Austrumu rajonos (0,26) *iespējams* (.) *neliels sniegs*.

Arī turpmākajās dienās (0,345) *gaidāms slapjdraņķis*, (0,383) *kam līdzī nāks* (.) *apledojumi uz ceļiem*.

Dienas otrā pusē (0,420) *debess vairāk skaidrosies*, (0,268) *un uzspīdēs arī saule*.

Ja izteikumā lietots gan vietas nozīmes, gan laika nozīmes situants, starp tiem ir novērojama pauze:

Dienā (.) *Latvijā mākoņains*, (0,385) *brīžiem skaidrosies*.

Citviet Latvijā (0,2) *šodien debesis būs pa daļai apmākušās*.

Dati liecina, ka pauze var būt gan starp dažādas nozīmes situantiem, gan aiz pēdējā situanta:

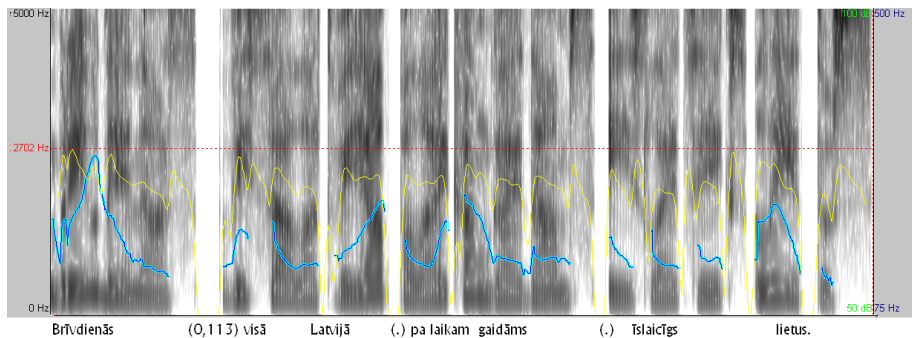
Brīvdienās (0,113) **visā Latvijā** (.) **palaikam gaidāms** (.) **īslaicīgs lietus**.

Ciklona ietekmē (0,34) **Latvijā** (.) **lielākoties būs nepastāvīgs un mākoņains laiks**.

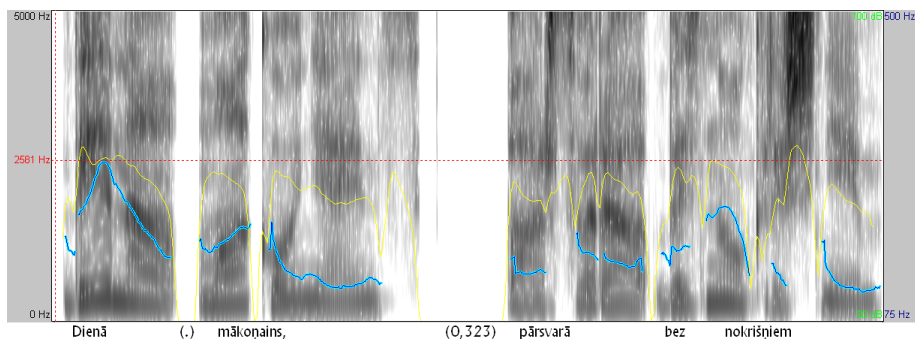
Dienā (0,11) **visā Latvijā** (0,158) **daļēji mākoņains laiks**, (0,512) **no rīta** (0,203) **daudzviet migla**.

Diktore lasītajā tekstā situants (vai kāds tā komponents) parasti ir akcentēts, t. i., ir loģiskā uzsvara nesējs un tiek izcelts citu vārdu vidū, mainot pamattoņa augstumu un izrunājot to ar lielāku spēku. Pamattoņa augstums mainās strauji. Lasītā tekstā situants bieži veido patstāvīgu sintagmu.

Piemēram, teikuma *Brīvdienās visā Latvijā palaikam gaidāms īslaicīgs lietus* dinamiskajā spektrogrammā (sk. 1. att.) redzams, ka vārds *brīvdienās* tiek izrunāts spēcīgāk (sk. intensitātes līkni 1. att.) nekā pārējie vārdi teikumā un to no nākamā situanta *visā Latvijā* atdala pauze. Turklāt vārda *brīvdienās* izrunas laikā vērojama strauja pamattoņa augstuma maiņa (sk. pamattoņa līkni). Arī situantu *visā Latvijā* kā patstāvīgu sintagmu no pārējā teikuma atdala pauzes un intonatīvā vienotība.

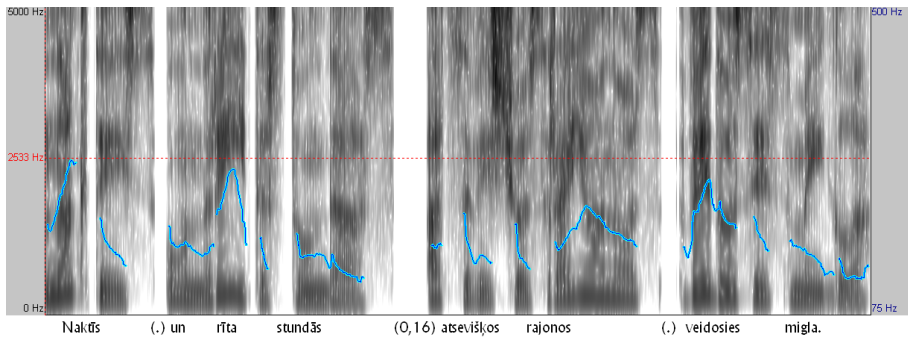
1. attēls. Teikuma *Brīvdienās visā Latvijā palaikam gaidāms īslaicīgs lietus* dinamiskā spektrogramma, kurā norādīta pamattoņa un intensitātes līkne

2. attēls. Teikuma *Dienā mākoņains, pārsvarā bez nokrišņiem* dinamiskā spektrogramma, kurā norādīta pamattoņa un intensitātes līkne

Diktores lasītājā tekstā situants (vai kāds tā komponents) parasti ir akcentēts, t. i., ir loģiskā uzsvara nesējs un tiek izcelts citu vārdu vidū, mainot pamattoņa augstumu un izrunājot to ar lielāku spēku. Pamattoņa augstums mainās strauji (melodija ir krītoša). Piemēram, teikuma *Dienā mākoņains, pārsvarā bez nokrišņiem* dinamiskajā spektrogrammā (sk. 2. att.) redzams, ka vārds *dienā* tiek spēcīgāk izrunāts (sk. intensitātes līkni) nekā tam sekojošais vārds, turklāt tajā ir izteikta pamattoņa augstuma maiņa.

Lasītājā tekstā situants (gan vienkāršs, gan tāds, kas izteikts ar vienkāršu vai kombinētu vārdkopu) var veidot sintagmu, jo tas intonatīvi tiek nodalīts to citiem izteikuma vārdiem. Piemēram, teikumā *Naktīs un rīta stundās atsevišķos rajonos veidosies migla*, izrunājot vārdus *naktīs* un *rīta* (situanta *rīta stundās* atkarīgais komponents), ir vērojams krītošs pamattonis, turklāt situantu *naktīs* no situanta (*un*) *rīta stundās* atdala īsa pauze (sk. 3. att.). Tas liek domāt, ka abi iepriekš minētie situanti veido patstāvīgas sintagmas.

3. attēls. Teikuma *Naktīs un rīta stundās atsevišķos rajonos veidosies migla* dinamiskā spektrogramma, kurā norādīta pamattoņa līkne

6. Prosodija teikumos ar situantiem sarunvalodas tekstos

Analizējot no autentiskiem spontānās runas ierakstiem segmentētos piemērus, redzams, ka adverbiālas nozīmes determinants no pārējā izteikuma parasti netiek nodalīts, izmantojot pauzi. Kā norāda Maija Brēde, „lai arī pauzes spontānā runā signalizē par vilcināšanos un parāda runātāja emocijas un attieksmi daudz lielākā mērā nekā pauzes, lasot tekstu, tās tomēr ietekmē izteikuma sintaktiskā struktūra” (Brēde 1999, 155).

Ja spontānas runas teikuma struktūrā aplūko tieši situantu, parasti pauzes aiz situanta nav vai tā ir nenožīmīga, piemēram,

tur ir (ē) ļoti maz vārdi, kas atšķirās <<atšķiras>>;

piemēram, ja tu aizbrauc uz Angliju, *Skotijā* (.) visas augstskolas pa brīvu;

un un *sākumā* es mēģināšu;

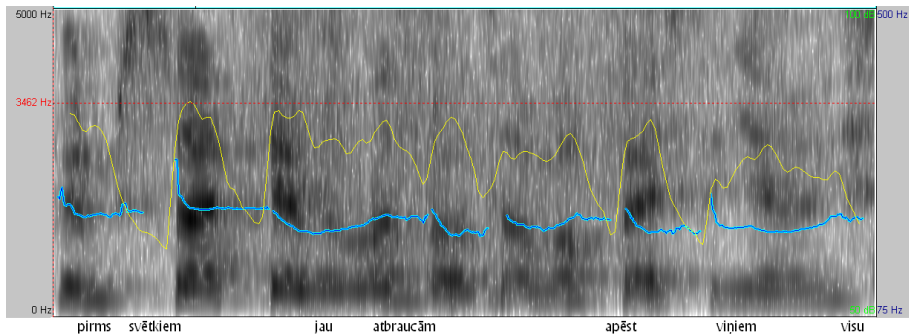
tūlīt mēs viņu aizsūtīsim uz musariem;

šodien baigi silts īstenībā (.) mierīgs laiks;

šodien skolā mācījāmieš (.) tehnoloģijas tagad {tādās} {iestājies} neko vairs nesaprotu;

citu dienu es negribu iet uz skolu. un pirmsdien jānodod jau.

Eksperiments arī atklāja, ka adverbiālas nozīmes determinants spontānā runā parasti ir uzsvērts, turklāt tas bieži var būt arī loģiskā uzsvara nesējs sintagmā (sk. 4. att.). Šī parādība būtu pētāma konkrētāk, spontānā runā aplūkojot tieši uzsvaru, kā arī latviešu valodas runas datus analizējot kontrastīvo jeb pretstatījuma uzsvaru.

4. attēls. Teikuma *Pirms svētdienu jau atbraucām apēst viņiem visu* dinamiskā spektrograma, kurā norādīta intensitātes un pamattoņa līkne

Secinājumi

Eksperiments parādīja, ka brīvā runā izjutēja vai piederības determinanti no pārējā teikuma parasti netiek nodalīti ar pauzi vai īpaši uzsvērti (izjutēja vai piederības determinants bieži piesienas citam sintagmas vārdam). Adverbiālas nozīmes determinanti spontānā runā tiek uzsvērti, tomēr visbiežāk netiek nodalīti ar pauzi no pārējā izteikuma – to varētu skaidrot gan ar spontānas runas specifiku (izteikumi tiek plānoti runas brīdī, tiem raksturīgas nepilnas struktūras, atkārtojumi, pauzes, kas biežāk liecina par runātāja vilcināšanos, nevis teikuma sintaktisko struktūru), gan arī ar to, ka adverbiālas nozīmes determinanti sarunvalodas materiālā biežāk izteikti ar vienu vārdformu, nevis vārdkopu, līdz ar to runātājam nerodas nepieciešamība šādus determinantus īpaši atdalīt ar pauzi no pārējā izteikuma.

Lasītā tekstā adverbiālas nozīmes determinants no pārējiem teikuma locekļiem tiek atdalīts ar pauzi, turklāt tas parasti tiek izrunāts ar krītošu intonāciju, faktiski veido patstāvīgu sintagmu, līdz ar to komunikatīvās struktūras aspektā to patiešām var uzskatīt par atsevišķu informatīvu vienību. Lasītais teksts ir iepriekš pārdomāts, tātad runā intonācija un dalījums sintagmās visbiežāk atbilst teikuma jēdzieniskajai un sintaktiskajai struktūrai.

Loģiskā uzsvara un pauzes, kā arī dalījuma sintagmās attieksmes ar izteikuma sintaktisko un komunikatīvo struktūru noteikti būtu jāanalizē arī turpmāk, tāpat ļoti būtiski būtu aplūkot kontrastīvo uzsvaru latviešu valodā.

Avots

Līdzsvarots mūsdienu latviešu valodas tekstu korpuss. Versija miljons-2.0m. Adrese: www.korpuss.lv; izstrādāts LU aģentūras „Matemātikas un informātikas institūts” Mākslīgā intelekta laboratorijā.

Literatūra

1. Blinkena, Aina. 2009. *Latviešu interpunkcija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.
2. Brēde, Maija. 1999. Aizpildītās pauzes publiskās runas stilā. *Linguistica Lettica*. 5. Rīga: LU LVI.
3. Freimane, Inta. 1984. Determinantu (situantu) problēma. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. Nr. 7. Rīga: LZA, 55-66.
4. Freimane, Inta. 1985. *Vienkāršs teikums un tā paplašināšana*. Rīga: P. Stučkas LVU izdevniecība.
5. Lauze, Linda. 2008. *Izpētes materiāla vākšana sociolingvistikā. Metodiski norādījumi*. Liepāja: LiePA.
6. Lokmane, Ilze. 2002. Datīvs latviešu valodas sintaktiskajā sistēmā. *Linguistica Lettica*. 10. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 151-161.
7. Strautiņa, Vaira, Šulce, Dzintra. 2009. *Latviešu valodas pareizrūna un pareizrakstība*. Rīga: RaKa.
8. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. 2007. Sast. Bušs O., Joma D., Kalnača A., Lokmane I., Markus D., Pūtele I., Skujiņa V. (red.) Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

Summary

The article deals with the status of the adverbial determinants (also referred to as situants) in the sentence and in the communicative structure of the sentence with regard to the sentence prosody. Data from spontaneous speech and texts read by a broadcaster are used to contrastively analyse the situant with the rest of the utterance focussing on the pause. It aims at determining the environment in which the pause would be typical. The analysed speech data also show whether the situant is stressed in the sentence and allow determining the intonation it bears.